

NOWELIZACJA POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Wpływ zmian na praktykę sądową

redakcja naukowa

Marcin Białecki, Sławomira Kotas-Turoboyska

Filip Manikowski, Elżbieta Szczepanowska

NOWELIZACJA POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Wpływ zmian na praktykę sądową

redakcja naukowa

Marcin Białecki, Sławomira Kotas-Turoboyska

Filip Manikowski, Elżbieta Szczepanowska

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 1 stycznia 2021 r.

Recenzent

Dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Livia Śpiewak

Opracowanie redakcyjne

Violet Design Wioletta Kowalska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8223-407-7

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wstęp	13
<i>Paweł Banul</i>	
Rola sądu państwowego w stosunku do sądu polubownego w sprawach cywilnych	15
<i>Marcin Białecki</i>	
Organizacja postępowania jako próba realizacji postulatu szybkości postępowania cywilnego a nadużycie prawa procesowego przez strony i uczestników postępowania	31
<i>Marcin Mikołaj Cieśliński</i>	
Dowód z zeznań świadka – nowe wyzwanie dla fachowych pełnomocników	53
<i>Krzysztof Drozdowicz</i>	
Ratio legis wprowadzenia art. 186¹ k.p.c.	73
<i>Jakub Dorosz-Kruczyński</i>	
Czy sąd cywilny może być sądem do spraw uchodźców? Refleksje po wyroku TSUE, C-556/17, Alekszij Torubarov	89
<i>Anna Franusz</i>	
Powództwo oczywiście bezzasadne w świetle nowych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego	109

<i>Marta Gerwatowska</i> Sąd cywilny jako strażnik wolności słowa	131
<i>Izabella Gil, Bartosz Ziajka</i> Zakres dopuszczalnej swobody orzekania sądu w sprawach o uchylenie uchwały spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w przedmiocie podziału zysku	147
<i>Piotr Gil</i> Zadania sądu egzekucyjnego w postępowaniu cywilnym – właściwość funkcjonalna	173
<i>Agnieszka Góra-Błaszczkowska</i> Środki zaskarżenia w procesie cywilnym po 7.11.2019 r.	191
<i>Konrad Kamiński</i> Charakter prawny roszczeń o zobowiązanie pracodawcy do wydania świadectwa pracy oraz ustalenie uprawnienia do otrzymania świadectwa pracy.....	213
<i>Sławomira Kotas-Turoboyska</i> Zasada bezstronności sędziego w procesie cywilnym	229
<i>Michał Krakowiak</i> Postanowienia sądu w sprawach cywilnych po nowelizacji z 4.07.2019 r.	253
<i>Ireneusz Kunicki</i> Skład sądu orzekającego w znaczeniu jakościowym w procesie cywilnym	273
<i>Filip Manikowski</i> Dowód z opinii biegłego po nowelizacji	293

Joanna May

Rola sądu w wybranych postępowaniach odrębnych na przykładzie postępowania w sprawach gospodarczych i postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy 315

Aleksandra Partyk

Cienie i blaski nowego modelu postępowania apelacyjnego – wybrane zagadnienia 341

Martyna Pilarczyk

Wysłuchanie dziecka w procesie cywilnym 359

Agata Rewerska

Zobowiązanie do doręczenia pozwu lub innego pisma procesowego wywołującego potrzebę podjęcia obrony praw pozwanego za pośrednictwem komornika – art. 139¹ k.p.c. 377

Katarzyna Woch

Kompetencje asystenta sędziego w postępowaniu cywilnym . 395

Paulina Zaborowska

Jawność postępowania cywilnego – czy nadal zasada? Uwagi ogólne o jawności posiedzeń sądowych po wejściu w życie tzw. dużej nowelizacji 411

Karolina Ziemianin

Pisemne zeznania świadka 439

WYKAZ SKRÓTÓW

- d.k.p.c. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 ze zm.)
- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- konwencja genevska – Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie 28.07.1951 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 119, poz. 515)
- k.p. – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm.)
- k.p.a. – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 256 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 30 ze zm.)
- KPP – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389)
- k.s.h. – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1526)

p.p.s.a.	-	ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2019 r. poz. 2325 ze zm.)
p.u.s.a.	-	ustawa z 25.07.2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 2167 ze zm.)
p.u.s.p.	-	ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2072)
r.c.a.s.	-	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 8.11.2012 r. w sprawie czynności asystentów sędziów (Dz.U. poz. 1270)
r.u.s.p.	-	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. poz. 1141 ze zm.)
u.c.	-	ustawa z 12.12.2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 2020 r. poz. 35 ze zm.)
u.k.s.	-	ustawa z 22.03.2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 121 ze zm.)
u.k.s.c.	-	ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 755 ze zm.)
u.k.s.e.	-	ustawa z 29.08.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 2020 r. poz. 121)
u.u.c.o./ustawa ochronna	-	ustawa z 13.06.2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 r. poz. 1666 ze zm.)
u.z.n.k.	-	ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2020 r. poz. 1913)

Czasopisma i zbiory urzędowe orzecznictwa

M.Prawn.	-	Monitor Prawniczy
PiP	-	Państwo i Prawa
PPE	-	Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPH	-	Przegląd Prawa Handlowego
PS	-	Przegląd Sądowy
PUG	-	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
OSNC	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
OSNP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy
OSP	-	Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK	-	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	-	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Seria A

Inne

- SA – sąd apelacyjny
- SN – Sąd Najwyższy
- TK – Trybunał Konstytucyjny

WSTĘP

Przedmiotem rozważań przekazywanej w ręce Czytelnika monografii „Nowelizacja postępowania cywilnego. Wpływ zmian na praktykę sądową” jest analiza roli i pozycji sądu w sprawach cywilnych po licznych nowelizacjach procedury cywilnej przeprowadzonych w latach 2019–2020. Mając na uwadze ich niezwykle szeroki zakres, Autorzy uznali za niezbędne przeprowadzenie debaty na temat aktualnego i pożądanego kształtu postępowań sądowych w polskiej procedurze cywilnej.

Tematem wiodącym przygotowanego opracowania jest niewątpliwie wciąż aktualne i budzące wiele kontrowersji zagadnienie tzw. dużej nowelizacji procedury cywilnej, przeprowadzonej ustawą z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹. Autorzy wskazują na wady i zalety wprowadzonych przez ustawodawcę rozwiązań, mając przy tym na uwadze trudności, jakie w związku z dokonanymi zmianami pojawiają się w praktyce. Analizie poddano wpływ nowych regulacji na szeroko rozumiane funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości, a także wątpliwości, jakie pojawiają się wśród stron i uczestników postępowań w przypadku podejmowanych prób właściwego stosowania znowelizowanych przepisów. W związku z tym omówiono zagadnienia związane z szeroko rozumianym postępowaniem dowodowym, procesem orzekania oraz postępowaniami odwoławczymi, ale również odniesiono się do kwestii dotyczących nowowprowadzonych instytucji takich jak powództwo oczywiście bezzasadne, wprowadzonych ponownie postępowań odrębnych (postępowanie w sprawach gospodarczych) czy też jednej z najbardziej

¹ Dz.U. poz. 1469 ze zm.

kontrowersyjnych regulacji, tj. zmodyfikowanej procedury doręczeń w postępowaniu cywilnym.

Wspólnym wnioskiem wybijającym się na pierwszy plan przeprowadzonych rozważań i konkluzją popieraną także przez Redaktorów niniejszej monografii jest postulat zaprzestania dokonywania kolejnych nowelizacji procedury cywilnej i umożliwienia praktykom prawa wdrożenia w życie już wprowadzonych zmian. Liczne modyfikacje regulacji obowiązującego Kodeksu postępowania cywilnego przybliżają nas bowiem nieuchronnie do momentu, w którym ustawa przestanie być funkcjonalna i nieodwracalna okaże się konieczność opracowania całkowicie nowej kodyfikacji.

Paweł Banul

ROLA SĄDU PAŃSTWOWEGO W STOSUNKU DO SĄDU POLUBOWNEGO W SPRAWACH CYWILNYCH

1. Uwagi wstępne

Relacje między sądem państwowym a sądem polubownym tworzą skomplikowane zależności. Intensywnemu rozwojowi wymiany i współpracy gospodarczej w Europie, zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej, towarzyszy rosnąca liczba problemów związanych z rozstrzygnięciem konfliktów i sporów związanych ze współpracą podmiotów gospodarczych z różnych państw. W praktyce obrotu gospodarczego sądownictwo polubowne jest rozpowszechnionym sposobem rozstrzygnięcia sporów handlowych w Europie, a podmiotami, które decydują się na rozpoznawanie sporów w ramach arbitrażu, są przede wszystkim przedsiębiorcy. Często duże podmioty gospodarcze z różnych państw współpracujące ze sobą godzą się rozstrzygać spory dotyczące danej umowy, nie odwołując się w pierwszej kolejności do sądów państwowych konkretnego państwa europejskiego, a przekazując spór do rozpoznania danemu sądowi polubownemu. W praktyce procesu cywilnego przez sąd polubowny (arbitrażowy) należy rozumieć sąd inny niż sąd państwowy (powszechny), wybrany przez strony do rozstrzygnięcia zaistniałego sporu, którego wyrok należy traktować tak jak wyrok sądu państwowego¹.

¹ A. Król, *Tryb rozpoznania przez sąd polubowny wniosku o udzielenie zabezpieczenia*, LEX nr 157639.

Obecnie z rozstrzygania sporów przed sądem polubownym korzystają w większości największe spółki prawa handlowego, zwłaszcza z dominującym akcjonariatem międzynarodowym, w sporach dotyczących dużych transakcji obsługiwanych przez największe kancelarie prawne.

W związku z tym w kontekście szerszych rozważań o wzajemnych relacjach sądu państwowego i polubownego bardzo istotne jest zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym. Postępowanie zabezpieczające prowadzone zarówno przez sąd państwowy, jak i przez sąd polubowny jest regulowane w podstawowym zakresie w przepisach ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego². Polski ustawodawca w art. 1181 § 3 k.p.c. przyjął, że postanowienie sądu polubownego o zastosowaniu tymczasowego środka zabezpieczającego podlega wykonaniu po nadaniu mu klauzuli wykonalności przez sąd państwowy, a w postępowaniu tym odpowiednie zastosowanie ma art. 1215 k.p.c. Należy to zatem utożsamiać z otwarciem drogi dla wykonalności zagranicznych zarządzeń tymczasowych³.

2. Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym

Poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego nie wyłącza możliwości zabezpieczenia przez sąd powszechny roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym⁴. Celem postępowania zabezpieczającego jest ochrona praw wierzyciela przed negatywnymi skutkami wynikającymi z rozłożenia w czasie rozpoznania sprawy cywilnej⁵. W przypadku postępowania przed sądem polubownym celem postępo-

² Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.

³ T. Ereciński, *Postępowanie o stwierdzenie wykonalności zagranicznego wyroku arbitrażowego (zagadnienia wybrane)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/1, s. 69.

⁴ T. Strumiłło, *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym – wybrane zagadnienia. Problem równoległych postępowań prowadzonych przed sądem powszechnym oraz sądem polubownym w przedmiocie stosowania tymczasowych środków zabezpieczających*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2014/3, s. 50.

⁵ W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1987, s. 420; K. Kozan, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 1986, s. 18.

wania zabezpieczającego jest przeciwdziałanie sytuacji, w której dłużnik mógłby w taki sposób rozdysonować swoim majątkiem, że niemożliwe lub utrudnione byłoby wykonanie wyroku arbitrażowego, co powoduje zasadność zastosowania tymczasowego orzeczenia zabezpieczającego roszczenie powoda⁶. W szczególności w czasie trwania postępowania dłużnik może podjąć próbę wyzbycia się majątku, z którego wierzyciel mógłby w przyszłości uzyskać zaspokojenie. Stąd wynika potrzeba zagwarantowania skutecznych mechanizmów umożliwiających tymczasowe udzielenie ochrony prawnej na czas trwania postępowania głównego, niezależnie od tego, czy jest to postępowanie przed sądem powszechnym, czy też polubownym⁷.

W Polsce przed nowelizacją Kodeksu postępowania cywilnego z 2005 r. sąd polubowny nie miał ustawowej możliwości udzielania zabezpieczenia roszczeniom przed nim dochodzonym⁸. Brak uprawnienia sądu polubownego do orzekania o zabezpieczeniu wynikał z art. 730 k.p.c., w którym wskazano na wyłączne upoważnienie sądu państwowego do wydania zarządzenia tymczasowego (postanowienia o zabezpieczeniu) oraz jednoczesnego braku przepisu wyraźnie udzielającego sądowi polubownemu kompetencji do orzekania środka zabezpieczającego przez sąd polubowny⁹. Obecnie zgodnie z Kodeksem postępowania cywilnego sąd polubowny może również wydać postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia i tylko od strony zależy, czy taki wniosek skieruje do sądu powszechnego, czy polubownego, a zagadnienie zabezpieczenia jest wyjątkowo interesujące z perspektywy działalności i funkcjonowania sądu polubownego¹⁰.

⁶ W. Głodowski, *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/1, s. 98.

⁷ M. Cichomska, *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym*, „Gazeta Prawna” z 30.10.2015 r., dodatek „Arbitraż i mediacje”, s. 4.

⁸ Ustawa z 28.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 178, poz. 1478).

⁹ W. Głodowski, *Zabezpieczenie...*, s. 98.

¹⁰ Zob. T. Ereciński, *Arbitraż a sądownictwo państwowe*, PUG 1994/2, s. 3; K. Zawiślak, *Przesłanki formalne postępowania zabezpieczającego w procedurze cywilnej*, PS 2002/3, s. 26 i n.; P. Osowy, *Zarys problematyki zabezpieczenia roszczeń w postępowaniu przed sądem polubownym w świetle nowelizacji k.p.c. z 2.7.2004 r.*, PS 2005/6, s. 95; N. Goldwag, *Zabezpieczenie roszczenia w postępowaniu przed sądem polubownym*, „Palestra” 1936/2–3,

W Europie istnieją trzy podstawowe modele przyznawania przez ustawodawcę sądom państwowym i sądom polubownym kompetencji do orzekania o zabezpieczeniu w sprawach, w których sprawa toczy się przed sądem polubownym¹¹. Pierwszy model zastrzega kompetencję do rozstrzygania co do zabezpieczenia jedynie dla sądów państwowych (np. we Włoszech, a do 2005 r. obowiązywał również w Polsce). Drugi przewiduje właściwość sądu polubownego do orzekania w kwestii zabezpieczenia roszczeń dochodzonych przed tym sądem (np. w Anglii). Trzeci model zakłada możliwość wyboru przez stronę sądu państwowego lub polubownego do orzekania w sprawie o zabezpieczenie (np. w Niemczech oraz od 2005 r. w Polsce)¹².

Warto zauważyć, że polski ustawodawca wprost wskazuje na przyjęcie trzeciego modelu, ponieważ w obecnym stanie prawnym roszczenia dochodzone przed sądem polubownym mogą być zabezpieczane w dwojaki sposób. Podstawę ku temu dają przepisy: art. 730 § 1 k.p.c., zgodnie z którym w każdej sprawie cywilnej podlegającej rozpoznaniu przez sąd lub sąd polubowny można żądać udzielenia zabezpieczenia, oraz art. 1166 § 1 k.p.c., gdzie wskazano, że możliwe jest zabezpieczenie roszczenia w sprawie poddanej arbitrażowi przez sąd państwowy. Z kolei art. 1181 k.p.c. reguluje zabezpieczenie roszczenia przez sąd polubowny. Zgodnie z art. 1166 k.p.c. poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu po-

s. 194; R. Morek, *Mediacja i arbitraż (art. 183¹–183⁵, 1154–1217 KPC)*. Komentarz, Warszawa 2006, s. 156 i n.; T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 263 i n.; L. Łabędzki, *Zabezpieczenie roszczeń w postępowaniu polubownym*, „Radca Prawny” 2003/4, s. 125; M. Kocur, *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym*, M.Prawn. 2006/15, s. 795; G. Żmij, *Środki tymczasowe i zabezpieczające w międzynarodowym arbitrażu handlowym* [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiełło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 559; A. Górski, *Postępowanie zabezpieczające przed sądem polubownym w świetle nowelizacji KPC z 28.7.2005 r.*, M.Prawn. 2006/18, s. 971; P. Pogonowski, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2007, s. 85 i n.; Ł. Błaszczak, *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (wybrane zagadnienia)* [w:] *Sądy polubowne i mediacja*, red. J. Olszewski, Warszawa 2008, s. 240; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 226 i n.; W. Głodowski, *Zabezpieczenie...*, s. 99.

¹¹ Por. G. Żmij, *Środki tymczasowe...*, s. 559–560; M. Kocur, *Zabezpieczenie...*, s. 795; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne...*, s. 205; Ł. Błaszczak, *Zabezpieczenie...*, s. 241–242; W. Głodowski, *Zabezpieczenie...*, s. 97.

¹² T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 255.

lubownego nie wyłącza możliwości zabezpieczenia przez sąd roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym, a przepis stosuje się także, gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub nie jest oznaczone. Konstrukcja art. 1181 k.p.c. wskazuje, że przepis ten zawiera w głównej mierze normę kompetencyjną przyznającą jurysdykcję sądowi polubownemu w zakresie środków zabezpieczających¹³. Omawianą regulację wprowadzono do Kodeksu postępowania cywilnego, wzorem prawa modelowego Komisji ONZ do spraw Międzynarodowego Prawa Handlowego UNCITRAL (United Nations Commission on International Trade Law). Przepis art. 1181 § 1 k.p.c. jest wzorowany na art. 17 ustawy modelowej o międzynarodowym arbitrażu handlowym UNCITRAL z 1985 r., określającym, że sąd polubowny może na wniosek strony nakazać którejkolwiek za stron podjęcie wszelkich środków tymczasowych i zabezpieczających, jakie uzna za konieczne, ze względu na przedmiot sporu¹⁴. Powyższe rozwiązanie przyjęte przez ustawodawcę jest odzwierciedleniem postulatów środowiska arbitrażowego i w przyjętym unormowaniu ma zapewniać efektywność udzielanej przez sądy polubowne ochrony prawnej¹⁵. W związku z tym przykładowo A. Jakubecki formułuje radę dla podmiotów konstruujących umowę o poddanie przyszłego sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, w której nie mogą wykluczyć możliwości udzielenia zabezpieczenia przed sądem państwowym, nawet jeśli spór ma zostać rozstrzygnięty przez sąd polubowny, aby nie

¹³ D. Horodyski, M. Kierska, *Przesłanki orzekania o środkach zabezpieczających w arbitrażu handlowym*, PPH 2016/3, s. 51.

¹⁴ Oryginalne brzmienie art. 17 UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: „Power of arbitral tribunal to order interim measures (1) Unless otherwise agreed by the parties, the arbitral tribunal may, at the request of a party, grant interim measures. (2) An interim measure is any temporary measure, whether in the form of an award or in another form, by which, at any time prior to the issuance of the award by which the dispute is finally decided, the arbitral tribunal orders a party to: (a) Maintain or restore the status quo pending determination of the dispute; (b) Take action that would prevent, or refrain from taking action that is likely to cause, current or imminent harm or prejudice to the arbitral process itself; (c) Provide a means of preserving assets out of which a subsequent award may be satisfied; or (d) Preserve evidence that may be relevant and material to the resolution of the dispute”

¹⁵ Zob. T. Erciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 259; M. Kocur, *Zabezpieczenie...*, s. 796; W. Głodowski, *Zabezpieczenie...*, s. 99.

formułowaly po prostu w treści umowy wyłączenia sądu państwowego w tej kwestii, gdyż są one z mocy prawa nieważne¹⁶.

Postępowanie w przedmiocie zabezpieczenia wszczynane jest na wniosek zainteresowanej strony. Strona wnioskująca, a następnie sąd mogą przy tym posilkować się katalogiem form zawartym w art. 747 i n. k.p.c. Zgodnie z art. 747 k.p.c. zabezpieczenie roszczeń pieniężnych następuje przez: 1) zajęcie ruchomości, wynagrodzenia za pracę, wierzytelności z rachunku bankowego albo innej wierzytelności lub innego prawa majątkowego; 2) obciążenie nieruchomości obowiązaniem hipoteką przymusową; 3) ustanowienie zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości, która nie ma urządzonej księgi wieczystej lub której księga wieczysta zaginęła lub uległa zniszczeniu; 4) obciążenie statku albo statku w budowie hipoteką morską; 5) ustanowienie zakazu zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu; 6) ustanowienie zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązaniem albo zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo częścią gospodarstwa rolnego obowiązaniem. Jeżeli przedmiotem zabezpieczenia jest roszczenie niepieniężne, sąd udziela zabezpieczenia w taki sposób, jaki stosownie do okoliczności uzna za odpowiedni, nie wyłączając sposobów przewidzianych dla zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. W szczególności sąd może: 1) unormować prawa i obowiązki stron lub uczestników postępowania na czas trwania postępowania; 2) ustanowić zakaz zbywania przedmiotów lub praw objętych postępowaniem; 3) zawiesić postępowanie egzekucyjne lub inne postępowanie zmierzające do wykonania orzeczenia; 4) uregulować sposób roztoczenia pieczy nad małoletnimi dziećmi i kontaktów z dzieckiem; 5) nakazać wpisanie stosownego ostrzeżenia w księdze wieczystej lub we właściwym rejestrze. W praktyce, w umowach zawieranych między stronami o zapis na sąd polubowny mogą one wskazywać dodatkowe warunki, od jakich uzależnione jest uzyskanie zabezpieczenia.

Zgodnie z art. 734 k.p.c. do udzielenia zabezpieczenia właściwy jest sąd, do którego właściwości należy rozpoznanie sprawy w pierwszej

¹⁶ A. Jakubecki, *Postępowanie zabezpieczające w sprawach z zakresu prawa własności intelektualnej*, Kraków 2002, s. 228.

instancji, a jeżeli nie można ustalić takiego sądu, właściwy jest sąd, w którego okręgu ma być wykonane postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, a z braku tej podstawy lub w przypadku, w którym postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia miałyby być wykonane w okręgach różnych sądów – sąd rejonowy dla m.st. Warszawy. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia zgłoszony w toku postępowania rozpoznaje sąd tej instancji, w której toczy się postępowanie, z wyjątkiem przypadku, gdy sądem tym jest Sąd Najwyższy; wówczas o zabezpieczeniu orzeka sąd pierwszej instancji.

Jak stanowi art. 1166 § 2 k.p.c., zabezpieczenie roszczenia może być dokonane również, gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub nie jest oznaczone. W postępowaniu zabezpieczającym przed sądem państwowym regułą jest rozpoznanie wniosku na posiedzeniu niejawnym, a wyznaczenie przez sąd rozprawy jest zgodnie z art. 148 § 2 k.p.c. dopuszczalne, ale prawie niestosowane. W doktrynie nie ma zgody co do warunków, jakie musi spełnić wnioskodawca, aby zabezpieczenie zostało mu udzielone, lecz większość autorów przyjmuje, że jedynym warunkiem poza złożeniem stosownego wniosku jest uprawdopodobnienie roszczenia¹⁷. Niektórzy autorzy wskazują jednak, że wnioskodawca dodatkowo powinien wykazać interes prawny w uzyskaniu zabezpieczenia¹⁸.

W praktyce pomimo rozpoznawania sprawy przez sąd polubowny często powód kieruje wniosek o udzielenie zabezpieczenia do sądu państwowego. W doktrynie postępowania cywilnego dominuje przekonanie, że nawet jeśli o zabezpieczeniu orzekł już sąd państwowy, nie jest to przeszkodą do uzyskania zabezpieczenia przed sądem polubownym, w toku postępowania przed sądem polubownym¹⁹. Odmienne niż sąd państwowy, sąd polubowny nie jest uprawniony do wydania postanowienia o środkach zabezpieczających w procedurze *ex parte*, tj. na

¹⁷ Por. M.P. Wójcik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2010, s. 1446.

¹⁸ Por. K. Piasecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, Warszawa 2008, s. 287.

¹⁹ A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania...*, red. A. Jakubecki, s. 902.

wniosek jednej ze stron, bez powiadomienia jej przeciwnika²⁰. Udzielając zabezpieczenia, sąd polubowny może przewidzieć, że powód, na rzecz którego jest ono udzielane, złoży stosowne zabezpieczenie, które ma na celu ochronę interesów dłużnika na wypadek, gdyby dochodzone przez powoda roszczenie okazało się bezzasadne, a dłużnik poniósłby z tego powodu szkodę²¹. Zgodnie z art. 1182 k.p.c., jeżeli zastosowanie zarządzonego przez sąd polubowny tymczasowego środka zabezpieczającego było oczywiście nieuzasadnione, strona, na rzecz której środek ten został zastosowany, odpowiada za wynikłą stąd szkodę. Warto również wskazać na dyskusyjną praktykę w międzynarodowym arbitrażu handlowym polegającą na częstym przybieraniu przez orzeczenia w przedmiocie zabezpieczenia postaci wyroków (częściowych lub wstępnych), a nie postanowień. Praktyka ta ma na celu w pewien sposób rozszerzenie zastosowania konwencji nowojorskiej z 1958 r.²², gdyż zgodnie z przeważającym poglądem pojęcie orzeczenia arbitrażowego na jej gruncie nie obejmuje postanowień w przedmiocie środków tymczasowych.

3. Uwagi *de lege lata*

Na postanowienie sądu polubownego o udzieleniu zabezpieczenia obecnie nie przysługuje żaden środek odwoławczy²³. W związku z tym w postępowaniu zabezpieczającym przed sądem polubownym należy wprowadzić możliwość dochodzenia odszkodowania za szkody spowodowane wykonaniem zabezpieczenia. Dotychczasowe uregulowanie tej kwestii w Kodeksie postępowania cywilnego powinno zostać znowelizowane przez przyjęcie, podobnie jak przewiduje to art. 746 k.p.c., zasady odpowiedzialności za wynik procesu lub uzupełnienie dotychczasowej przesłanki z art. 1182 k.p.c. o odpowiedzialność za wynik procesu, co

²⁰ M. Kierska, T. Marek, *Postępowanie zabezpieczające przed sądem polubownym – wybrane zagadnienia proceduralne*, PPE 2016/3, s. 22.

²¹ A. Król, *Tryb rozpoznawania...*

²² Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku 10.06.1958 r. (Dz.U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41).

²³ M. Kierska, T. Marek, *Postępowanie...*, s. 22.

istotnie wzmocniłoby pozycję zobowiązanego²⁴. Środkiem, z którego może skorzystać obowiązany, jest wniosek o uchylenie lub zmianę postanowienia zabezpieczającego przewidziany w art. 1181 § 2 k.p.c., ale jest to jednak odmienny co do podstaw środek prawny, niemogący zastępować celów, którym służy środek zaskarżenia²⁵. Kolejnym podnoszonym postulatem jest wprowadzenie uregulowań dotyczących sądownictwa polubownego dających możliwości optymalnego i odpowiednio wczesnego zabezpieczenia roszczeń. W wielu przypadkach przed wszczęciem postępowania przed sądem polubownym bądź przed ukonstytuowaniem się sądu polubownego korzystniejsze obecnie jest wystąpienie z wnioskiem o zabezpieczenie do sądu państwowego²⁶. Wynika to z faktu, iż wniosek o zabezpieczenie złożony do sądu polubownego może zostać rozpoznany dopiero po powołaniu arbitrów, wniosek złożony do sądu państwowego nie naraża zaś wnioskodawcy na zbędną zwłokę organów postępowania. Niektórzy proponują w przypadku zabezpieczeń udzielonych przed ukonstytuowaniem się sądu polubownego wprowadzenie odwołania do sądu polubownego z krótkim terminem jego rozpoznania liczonym od ukonstytuowania się sądu polubownego lub wprowadzenie odwołania do sądu państwowego z krótkim terminem rozpoznania²⁷.

Postanowienia sądu polubownego o zabezpieczeniu różnią się od innych postanowień wydanych przez sąd polubowny koniecznością przeprowadzenia wobec nich postępowania przed sądem państwowym, zmierzającym do wywołania stanu skuteczności udzielonego zabezpieczenia²⁸. Procedura wykonania zabezpieczenia orzeczonego przez sąd państwowy zależy od tego, czy postanowienie o zabezpieczeniu podlega wykonaniu w drodze egzekucji, czy skuteczność jego jest samoistna – jeśli nie nadaje się do wykonania w trybie egzekucji²⁹. Odnośnie zaś do rozstrzygnięcia sądu polubownego, zgodnie z art. 1181 § 3 k.p.c., postanowienie sądu polubownego o zastosowaniu tymczasowego środka zabezpieczające-

²⁴ Z. Kruczkowski, M. Pacocha, *Zabezpieczenia roszczeń przed sądem polubownym – uwagi praktyczne i wnioski de lege ferenda*, PPH 2016/6, s. 35.

²⁵ M. Kierska, T. Marek, *Tryb rozpoznawania...*, s. 22.

²⁶ M. Cichomska, *Zabezpieczenie...*, s. 4.

²⁷ Z. Kruczkowski, M. Pacocha, *Zabezpieczenia...*, s. 35.

²⁸ Por. Ł. Błaszczak, *Zabezpieczenie...*, s. 249.

²⁹ P. Pogonowski, *Postępowanie...*, s. 85.

go podlega wykonaniu po nadaniu mu klauzuli wykonalności przez sąd państwowy. Sąd polubowny nie ma prawnych kompetencji do wymuszenia swoich postanowień, gdyż nie jest on także uprawniony do nadawania klauzuli wykonalności³⁰. Tytuł egzekucyjny pochodzący od sądu polubownego może być podstawą egzekucji dopiero po nadaniu mu przez sąd klauzuli wykonalności, a sąd, nadając taką klauzulę, bada przedstawiony mu tytuł z punktu widzenia wymogów formalnych, jakim musi on odpowiadać, i na tym etapie rozpatruje, czy przedstawiony mu tytuł zawiera rozstrzygnięcie o przedmiocie, o którym mógł decydować sąd polubowny³¹. W postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności sąd państwowy bada, czy spór należał do kompetencji sądu polubownego i czy postanowienie nie jest sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego, ale zakres kognicji jest tutaj ograniczony, bo sąd państwowy nie ma możliwości przeprowadzenia postępowania dowodowego ze względu na charakter postępowania o nadanie klauzuli wykonalności³².

4. Postulaty *de lege ferenda*

W szerszym zakresie interesujące jest, że z art. 1181 § 3 w zw. z art. 1214 § 2 i 3 k.p.c. nie wynika możliwość uznania postanowień o udzieleniu zabezpieczenia, które nie nadają się do wykonania w drodze egzekucji. Możliwość uznania ustawodawca odnosi tylko do wyroków sądu polubownego oraz ugód, o czym świadczy treść art. 1214 § 1 k.p.c., którego zastosowanie jest wyłączone w stosunku do postanowień o udzieleniu zabezpieczenia przez art. 1181 § 3 k.p.c.³³ Jeśli prawodawca nie przewidział w art. 1181 § 3 k.p.c. ewentualności zastosowania do powyższych postanowień art. 1214 § 1 k.p.c., tym samym uznał, że postanowienia nienadające się do wykonania nie muszą być w żaden sposób weryfikowane przez sądy powszechne, a gdy postanowienie o udzieleniu

³⁰ Por. Ł. Błaszczak, *Zabezpieczenie...*, s. 249.

³¹ M. Sorysz, *Nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi i ugodzie sądu polubownego – zagadnienia wybrane*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2011/4, s. 181.

³² Por. M. Muliński, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005, s. 139.

³³ Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne...*, s. 226.

zabezpieczenia zostało wydane przez sąd polubowny za granicą, stosuje się tu odpowiednio art. 1215 k.p.c.³⁴ Przez to sąd powszechny, uznając lub stwierdzając wykonalność takiego postanowienia, musi wyznaczyć rozprawę i orzec w przedmiotowej kwestii dopiero po jej przeprowadzeniu, podczas gdy o stwierdzeniu wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego w Rzeczypospolitej Polskiej lub ugody przed nim zawartej sąd apelacyjny orzeka na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego³⁵.

Wśród motywów legislacyjnych ustawy z 10.09.2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów³⁶ wskazano dążenie do przyspieszenia i usprawnienia tzw. postępowań postarbitrażowych, tzn. postępowań o uchylenie wyroku sądu polubownego oraz postępowań o jego uznanie albo stwierdzenie wykonalności³⁷. Pomimo braku kompleksowych danych statystycznych opinie praktyków wskazują, że cele te zostały dotychczas osiągnięte jedynie w ograniczonym stopniu. W szczególności czas oczekiwania na rozpoznanie spraw przez sąd apelacyjny nadal sięga wielu miesięcy. Problemem jest w szczególności przewlekłość postępowań oraz brak znajomości problematyki arbitrażowej wśród sędziów w rozmaitych wydziałach orzeczniczych sądów apelacyjnych w Polsce, do których trafiają sprawy tego rodzaju. Można sformułować postulat *de lege ferenda* dotyczący wprowadzenie nowych zasad właściwości sądów państwowych w sprawach sądownictwa polubownego. Powinno nastąpić skoncentrowanie rozpoznawania takich spraw przez Sąd Apelacyjny w Warszawie, co pozwoli również na skrócenie czasu ich rozstrzygnięcia. Poza ewentualnymi zmianami przepisów o właściwości sądowej kluczowe znaczenie ma tu istnienie odpowiedniego zaplecza merytorycznego i organizacyjnego. Podobne zmiany prowadzące do skoncentrowania kompetencji do rozstrzygnięcia w sprawach okołoarbitrażowych w węższej grupie sądów państwowych są obecnie przedmiotem prac legislacyjnych

³⁴ M. Kocur, *Zabezpieczenie...*, s. 801.

³⁵ Por. uchwała SN z 28.09.2016 r., III CZP 40/16, OSNC 2017/1, poz. 8.

³⁶ Dz.U. poz. 1595.

³⁷ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów, VII kadencja, druk sejm. nr 3432.

w Niemczech. Cennych wskazówek w tym zakresie dostarczają m.in. wieloletnie doświadczenia ze Szwajcarii, gdzie Trybunał Federalny jest jedynym sądem państwowym orzekającym w omawianych sprawach. Podobne rozwiązania obowiązują m.in. we Francji, Austrii i Szwecji, gdzie właściwość sądowa w sprawach arbitrażowych została skoncentrowana w paryskim Cour d'Appel, w austriackim Sądzie Najwyższym (Oberster Gerichtshof, OGH) i sztokholmskim Sądzie Apelacyjnym Svea³⁸.

5. Uwagi końcowe

Podsumowując, warto stwierdzić, iż sprawa zarówno przed sądem państwowym, jak i sądem polubownym może przynieść stronie wygranej jedynie satysfakcję, jeżeli wcześniej nie pomyśli o ograniczeniu posunięć strony przeciwnej i nie złoży wniosku o zabezpieczenie roszczeń. Strona może według swojego wyboru złożyć wniosek o udzielenie zabezpieczenia do sądu państwowego lub do sądu polubownego i nie można również wykluczyć równoległego skierowania wniosków do obu tych sądów. W związku z powyższym problematyczna w praktyce może się okazać sytuacja, gdy w przedmiocie zabezpieczenia wydane zostaną odmienne orzeczenia lub sądy te orzekną o różnych sposobach zabezpieczenia³⁹. Z punktu widzenia koherencji rozstrzygnięć w przedmiocie tymczasowej, a także ostatecznej ochrony prawnej co do zasady wskazane wydaje się, aby w odniesieniu do obu tych kwestii decydował ten sam sąd. W przypadku sporów poddanych pod rozstrzygnięcie sądów polubownych mimo wszystko obecnie korzystniejsze wydaje się wystąpienie o zabezpieczenie do sądu państwowego ze względu na krótszy czas oczekiwania na możliwość wykonania postanowienia sądu państwowego w przedmiocie zabezpieczenia. W postępowaniu zabezpieczającym przed sądem polubownym trzeba zapewnić możliwość odwołania się od decyzji o udzieleniu zabezpieczenia, analogicznie do sądów państwowych. Brak uregulowań pozwalających na odpowied-

³⁸ Por. R. Morek, *Funkcjonowanie sądów polubownych w systemach prawnych wybranych państw europejskich*, Warszawa 2018, s. 143.

³⁹ M. Cichomska, *Zabezpieczenie...*, s. 4.

nio wczesne zabezpieczenie roszczeń można również rozwiązać przez wprowadzenie do polskiego postępowania cywilnego instytucji arbitra tymczasowego⁴⁰. Uzyskanie takiego postanowienia sądu, aby orzeczenie kończące spór mogło zostać później wykonane, niewątpliwie jest jednym z wyzwań współczesności z uwagi na upowszechnienie współpracy podmiotów z różnych państw europejskich w codziennych transakcjach handlowych.

Streszczenie

Niniejszy artykuł podejmuje problematykę relacji między sądem państwowym a sądem polubownym, ze szczególnym uwzględnieniem postępowań zabezpieczających. Wybór tematu został podyktowany przewidywanym znacznym wzrostem problemów praktycznych w tym zakresie, w których powszechnie występuje potrzeba skorzystania z omówionych instrumentów proceduralnych. Celem niniejszego artykułu jest przeanalizowanie korelacji sądu państwowego i sądu polubownego zachodzącej w postępowaniach o zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym. Tym samym w pracy dokonano zweryfikowania tezy mówiącej o zupełnej nieingerencji sądownictwa państwowego w sądownictwo polubowne. Wspomnianym wyżej celom badawczym została podporządkowana struktura artykułu. W pierwszej kolejności zaprezentowano zagadnienia wstępne, a następnie przystąpiono do omówienia zagadnień postępowania o zabezpieczenie. Dalej przedstawione zostały zagadnienia związane z ekonomiką procesową. Na zakończenie zanalizowano kwestię możliwości wykorzystania powyższych rozwiązań w praktyce. Podjęto również próbę wprowadzenia ogólnych wniosków dotyczących powyższej praktyki i przedstawienia potencjalnych postulatów dotyczących zmian prawodawstwa w przyszłości. Prezentowana materia ma szeroki zakres i jest wielowątkowa, stąd na potrzeby poniższej pracy zasadne było ograniczenie wywodu ze względu na charakter opracowania do kluczowych problemów i zrezygnowania z niektórych

⁴⁰ Instytucja arbitra tymczasowego (*emergency arbitrator*) została wprowadzona 1.01.2010 r. do Regulaminu Instytutu Arbitrażowego przy Izbie Handlowej w Sztokholmie (SCC).

metod. Konsekwencją poczynionych ustaleń jest wniosek, że dzisiejszą próbą i sprawdzianem dla sądów państwowych jest zadbanie o ekonomikę postępowania w sprawach dotyczących sądownictwa polubownego. Artykuł będzie przydatny dla prawników różnych specjalności, a także studentów wydziałów prawnych, którzy pragną poznać narzędzia niezbędne do pracy w zawodach prawniczych.

Słowa kluczowe: sądownictwo polubowne, postępowanie zabezpieczające, postępowanie cywilne

Abstract

The role of the state court with regard to arbitral tribunals in civil matters

This article addresses the issue of relations between a state court and an arbitral tribunal, with particular emphasis on injunction proceedings. The choice of this topic resulted from the expected significant increase in practical problems in this area, where there is a widespread need to use the procedural instruments in question. The purpose of this article is to analyse the correlation between a state court and an arbitral tribunal in injunction proceedings to secure claims before an arbitral tribunal. Thus, the article tests the hypothesis that state courts do not interfere with arbitration at all. The structure of the article is subordinated to the research objectives mentioned above. Initial issues are presented first, followed by discussion of issues related to injunction proceedings. Subsequently, the issues related to economy of proceedings are presented. Finally, the question whether the above solutions in can be used practice is analysed. An attempt is also made to draw general conclusions about the above practice and to present potential requests for future legislative amendments. The presented issue is wide-ranging and multi-threaded, so for the purposes of this article it was reasonable to limit the reasoning, due to the nature of the article, to the key problems, while refraining from employing some methods. The findings lead to the conclusion that today's test for state courts is to ensure economy of proceedings in arbitration matters. The article will be useful for lawyers with various

specialisms, as well as students of legal faculties who want to learn the tools necessary to work in legal professions.

Keywords: arbitral tribunals, injunction proceedings, civil proceedings

Paweł Banul – doktorant w Katedrze Postępowania Cywilnego II, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Łódzki.

Literatura

- Błaszczak Ł., *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (wybrane zagadnienia)* [w:] *Sądy polubowne i mediacja*, red. J. Olszewski, Warszawa 2008
- Błaszczak Ł., Ludwik M., *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007
- Cichomska M., *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym*, „Gazeta Prawna” z 30.10.2015 r., dodatek „Arbitraż i mediacje”
- Ereciński T., *Postępowanie o stwierdzenie wykonalności zagranicznego wyroku arbitrażowego (zagadnienia wybrane)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/1
- Ereciński T., *Arbitraż a sądownictwo państwowe*, PUG 1994/2
- Ereciński T., Weitz K., *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008
- Głodowski W., *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/1
- Goldwag N., *Zabezpieczenie roszczenia w postępowaniu przed sądem polubownym*, „Palestra” 1936/2–3
- Górski A., *Postępowanie zabezpieczające przed sądem polubownym w świetle nowelizacji KPC z 28.7.2005 r.*, M.Prawn. 2006/18
- Horodyski D., Kierska M., *Przesłanki orzekania o środkach zabezpieczających w arbitrażu handlowym*, PPH 2016/3
- Jakubecki A., *Postępowanie zabezpieczające w sprawach z zakresu prawa własności intelektualnej*, Kraków 2002
- Kierska M., Marek T., *Postępowanie zabezpieczające przed sądem polubownym – wybrane zagadnienia proceduralne*, PPE 2016/3
- Kocur M., *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym*, M.Praw. 2006/15
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2010
- Korzan K., *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 1986
- Król A., *Tryb rozpoznania przez sąd polubowny wniosku o udzielenie zabezpieczenia*, LEX nr 157639

- Kruczkowski Z., Pacocha M., *Zabezpieczenia roszczeń przed sądem polubownym – uwagi praktyczne i wnioski de lege ferenda*, PPH 2016/6
- Łabędzki L., *Zabezpieczenie roszczeń w postępowaniu polubownym*, „Radca Prawny” 2003/4
- Morek R., *Funkcjonowanie sądów polubownych w systemach prawnych wybranych państw europejskich*, Warszawa 2018
- Morek R., *Mediacja i arbitraż (art. 183¹–183⁵, 1154–1217 KPC). Komentarz*, Warszawa 2006
- Muliński M., *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005
- Osoy P., *Zarys problematyki zabezpieczenia roszczeń w postępowaniu przed sądem polubownym w świetle nowelizacji k.p.c. z 2.7.2004 r.*, PS 2005/6
- Piasecki K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, Warszawa 2008
- Pogonowski P., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2007
- Siedlecki W., *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1987
- Sorysz M., *Nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi i ugodzie sądu polubownego – zagadnienia wybrane*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2011/4
- Strumiłło T., *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym – wybrane zagadnienia. Problem równoległych postępowań prowadzonych przed sądem powszechnym oraz sądem polubownym w przedmiocie stosowania tymczasowych środków zabezpieczających*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2014/3
- Zawiślak K., *Przesłanki formalne postępowania zabezpieczającego w procedurze cywilnej*, PS 2002/3
- Żmij G., *Środki tymczasowe i zabezpieczające w międzynarodowym arbitrażu handlowym [w:] Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005

Marcin Białecki

ORGANIZACJA POSTĘPOWANIA JAKO PRÓBA REALIZACJI POSTULATU SZYBKOŚCI POSTĘPOWANIA CYWILNEGO A NADUŻYCIE PRAWA PROCESOWEGO PRZEZ STRONY I UCZESTNIKÓW POSTĘPOWANIA

1. Uwagi wprowadzające

Uzasadnieniem wprowadzenia instytucji organizacji postępowania cywilnego było dążenie do rozpoznawania spraw na jednym posiedzeniu, prowadzące do skrócenia czasu trwania postępowań przed sądami cywilnymi, co według założeń twórców nowelizacji w dalszej perspektywie miałyby doprowadzić do obniżenia wydatków związanych z prowadzeniem tych postępowań. Nacisk ustawodawcy na efektywność postępowania wymaga w pierwszej kolejności jego zaplanowania w taki sposób, aby osiągnąć pożądaną cel przeciwdziałania przewlekaniu postępowania wynikający z art. 6 ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego¹.

¹ Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.; por. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, VIII kadencja, druk sejm. nr 3137 (ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1469 ze zm.), s. 79;

Już na tym etapie należy zauważyć, że każda kolejna obszerna nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania cywilnego zmierzała w kierunku wyeliminowania przewlekłości postępowania. Towarzyszył jej postulat szybkości postępowania niepoparty konkretnymi rozwiązaniami o charakterze systemowym². Również nowelizacja wynikająca z ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw nie wprowadza niczego zaskakującego, co wiąże się chociażby z tym, że po raz kolejny ustawodawca nie zdążył z wydaniem rozporządzeń wykonawczych i doszło do sytuacji, kiedy w dniu wejścia w życie znowelizowanych przepisów sądy nie dysponowały pouczeniami, o których mowa w art. 205² k.p.c., i w praktyce sądy powszechne we własnym zakresie zmuszone były do tworzenia wzorów takich pouczeń, które doręczane były stronom. Wypada również podnieść, że zmiana art. 6 § 2 k.p.c. ograniczyła się zasadniczo do nałożenia na strony i uczestników postępowania obowiązku przytaczania wszystkich faktów i dowodów bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko. Zgadzam się ze stanowiskiem A. Góry-Błaszczkowskiej, zgodnie z którym upływ czasu utrudnia ustalenie rzeczywistego stanu faktycznego oraz przyczynia się do obniżenia autorytetu sądu, a także do zwiększenia kosztów postępowania³. Moim zdaniem zasada koncentracji materiału procesowego nadal doznaje wielu ograniczeń sprowadzających się do nieprecyzyjnego wskazywania momentów skupiania materiału dowodowego przy wykorzystaniu systemu prekluzji, czyli zasady ewentualności, poprzez wykorzystanie systemu władzy dyskrecyjnej sędziego. W praktyce to sąd decyduje o ramach czasowych gromadzenia materiału procesowego, co oznacza, że strona może reagować na takie działania jedynie poprzez uprawnienia wynikające z art. 162 k.p.c. w drodze tzw. zastrzeżenia do protokołu.

także S. Hanausek, *Przygotowanie procesu cywilnego*, „Nowe Prawo” 1964/2, s. 153; por. także M. Białecki, komentarz do art. 205¹ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2020, teza 1, s. 473.

² Por. także A. Marciniak, komentarz do art. 6 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do art. 1–205*, Warszawa 2020, Legalis.

³ A. Góra-Błaszczkowska, komentarz do art. 6 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1A, *Komentarz do art. 1–424*¹², red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020, teza 1.

Wprowadzone zmiany charakteryzuje brak spójności i odniesień systemowych, co w konsekwencji prowadzi do preferowania tzw. szybkości postępowania, nie zaś rzetelności orzekania. W rezultacie mamy do czynienia z przygotowaniem postępowania na kształt arbitrażu z całkowitym pominięciem okoliczności najbardziej istotnych, a sprowadzających się do liczby spraw w referatach poszczególnych sędziów i braku możliwości logistycznych i lokalowych do prowadzenia posiedzeń przygotowawczych. Tak ostra krytyka dopiero co wprowadzonych rozwiązań nie ma na celu dokonania oceny regulacji jako całości, ale zwrócenie uwagi na pewne nieprawidłowości, które w praktyce mogą zwyczajnie się nie przyjąć. Będzie to oznaczać konieczność kolejnych nowelizacji zmierzających do wyeliminowania z obrotu prawnego instytucji martwych, o marginalnym wręcz znaczeniu. Świadczy o tym chociażby redakcja przepisu art. 205⁴ § 3 k.p.c., który będzie stanowił dla wielu sędziów narzędzie wykorzystywane praktycznie w każdej sprawie, a zmierzające do rezygnacji z przeprowadzania posiedzenia przygotowawczego z uwagi na okoliczności sprawy, z których wynika, że sprawniejsze rozpoznanie sprawy może nastąpić z wyłączeniem niektórych przypisów dotyczących tzw. organizacji postępowania.

2. Zasada zakazu nadużycia prawa procesowego przez strony i uczestników postępowania

Wprowadzona w art. 4¹ k.p.c. zasada zakazu nadużycia prawa procesowego⁴ oznacza, że z uprawnienia przewidzianego w przepisach postępowania stronom i uczestnikom postępowania nie wolno czynić użytku niezgodnego z celem, dla którego je ustanowiono. Konstrukcja nadużycia prawa procesowego, choć do tej pory znana jedynie z licznych opracowań doktrynalnych, nie wynikała wprost z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Z tych względów, czyli wobec braku procesowej regulacji nadużycia prawa procesowego, w nauce prawa

⁴ Szerzej na temat teorii nadużycia praw procesowych M. Plebanek, *Nadużycia prawa procesowego*, Warszawa 2012, s. 53 i n.

procesowego cywilnego zastanawiano się nad odniesieniem się do art. 5 ustawy z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny⁵ i dopuszczalnością stosowania klauzuli generalnej wynikającej z powoływanego przepisu prawa cywilnego materialnego *per analogiam* przy zastosowaniu techniki *analogia lege*⁶. Już na tym etapie należy zauważyć, że wprowadzona *expressis verbis* instytucja nadużycia prawa procesowego będzie odnosiła się do postępowania procesowego i nieprocesowego, gdyż dotyczy stron i uczestników postępowania, a co najważniejsze, z perspektywy podjętej przeze mnie tematyki niniejszego opracowania, znajdzie zastosowanie już na etapie fazy organizacji postępowania.

Maciej Muliński, powołując się na treść uzasadnienia projektu wprowadzonych zmian, zauważa, że istotę nadużycia prawa procesowego zdefiniowano jako sytuację, w której czynności procesowe są podejmowane na podstawie i w granicach prawa, ale nie zmierzają do osiągnięcia celu, dla którego zostały stworzone. Odnosząc tak wprowadzoną definicję nadużycia prawa procesowego i nakładając na nią założenia wykładni celowościowej, wydaje się, że podejmowanie przez strony i uczestników postępowania czynności jeszcze na etapie organizacji postępowania, w ramach której prowadzone jest posiedzenie przygotowawcze, również nie mogą naruszać zakazu nadużycia prawa procesowego, gdyż celem jest w tym przypadku podstawowa znajomość stanowisk procesowych, natomiast wyznaczenie rozprawy ma nastąpić jedynie w sytuacjach wyjątkowych. Faza przygotowania do ewentualnej rozprawy ma sprzyjać podejmowaniu takich działań, które nie będą prowadziły do nadużycia prawa procesowego.

⁵ Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.

⁶ M. Muliński, komentarz do art. 4¹ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1A, red. A. Górra-Błaszczkowska, teza 1–2; por. także uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 30 i n. Jako przykłady nadużycia prawa procesowego podaje się wnoszenie wielu wniosków o wyłączenie sędziego, składanie bezzasadnych wniosków dotyczących kwestii proceduralnych, następujących po sobie zażaleń, wszczynanie postępowań pozornych, w których roszczenia powoda są oczywiście bezzasadne. Warto jednak zwrócić uwagę na wprowadzony art. 186¹ k.p.c., który ma eliminować z obrotu tzw. pozwy pozorne, z których nie wynika żądanie rozstrzygnięcia sprawy cywilnej, poprzez zwrot takiego pisma przez przewodniczącego bez podejmowania jakichkolwiek dalszych czynności.

Jak słusznie zauważa M. Plebanek, pojęcie nadużycia prawa podmiotowego nie może być tak po prostu przeniesione na grunt norm procesowych, gdyż zupełnie inna jest ich funkcja i natura prawna, co uzasadnia kategorię rozdziału prawa procesowego od materialnego. Autor uważa, że współcześnie pojęcie nadużycia prawa oznaczać będzie użycie danego narzędzia prawnego sprzecznie z jego celem⁷.

Zdaniem P. Feligi ustawodawca dostrzegł, że strony mogą korzystać z uprawnień zgodnie z prawem, lecz sposób ich wykonania oraz intensyfikacja mogą destabilizować przebieg postępowania cywilnego i – w konsekwencji – powodować uzyskanie korzystniejszej sytuacji prawnej w procesie przez stronę, która z takich uprawnień korzysta⁸.

Według A. Góry-Błaszczkowskiej przez nadużycie prawa procesowego należy rozumieć wykonywanie praw procesowych poprzez np. podejmowanie czynności procesowych przewidzianych przez ustawodawcę, formalnie dopuszczalnych, dozwolonych, których dokonanie dopiero w okolicznościach konkretnego przypadku będzie mogło zostać ocenione jako nadużycie praw procesowych przez stronę. Nadużycie prawa to „użycie prawa niezgodnie z intencjami ustawodawcy”. Kinga Flaga-Gieruszyńska przyjęła natomiast, że nadużycie prawa procesowego będzie takim postępowaniem strony, które uzasadnia przekonanie, iż zmierza ono do zakłócenia normalnego przebiegu procesu cywilnego, przez co jego skutki odczuje nie tylko przeciwnik procesowy. Korzystanie ze wszystkich prawnie dopuszczalnych środków lub któregoś z nich może prowadzić do niesprawiedliwości i w takiej sytuacji można mówić o wypadku określanym jako nadużycie prawa w ramach prawa cywilnego procesowego. Zdaniem M. Plebana, który przedstawił najszerszą definicję pojęcia nadużycia praw procesowych, przez nadużycie praw procesowych należy rozumieć każdy wypadek takiego ich użycia przez stronę lub innego uczestnika z postępowania cywilnego,

⁷ M. Plebanek, *Nadużycia...*, s. 53.

⁸ P. Feliga, komentarz do art. 4¹ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do art. 1–505*³⁹, red. T. Szanciło, Legalis, teza 2. Autor zajmuje się także problematyką nadużycia prawa procesowego w nauce przedwojennej, P. Feliga, komentarz do art. 4¹ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1, red. T. Szanciło, teza 4.

które służy innym celom niż uzyskanie ochrony praw podmiotowych, tj. skorzystanie w sposób obiektywnie sprzeczny (czy też obiektywnie nieuzasadniony) z treścią przepisów procesowych (w tym z zasadami postępowania cywilnego, zwłaszcza z zasadą równości i ekonomii procesowej), z wynikającymi z tych przepisów (jak też z przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r.⁹) obowiązkiem zachowania uczciwości procesowej oraz innymi zasadami współżycia społecznego, przy czym przez użycie (skorzystanie) z postępowania należy rozumieć wszelkie zachowania, zarówno czynności procesowe, jak i działania oraz zaniechania wpływające na bieg lub wynik procesu¹⁰.

3. Zasada koncentracji (skupienia) materiału procesowego z perspektywy organizacji postępowania

Omawianą zasadę wprowadza art. 6 k.p.c. Jej głównym celem jest przeciwdziałanie przewlekaniu postępowania i dążenie do tego, aby rozstrzygnięcie nastąpiło na pierwszym posiedzeniu, jeżeli jest to możliwe bez szkody dla faktycznego i prawnego wyjaśnienia sprawy. Przy czym, jak słusznie podnosi J. Bodio, realizacja koncentracji materiału procesowego oraz postulatu szybkości postępowania nie może następować kosztem prawdy materialnej. Autorka zaważa, że szybkość i efektywność postępowania dotyczy całości postępowania, a więc zarówno przygotowania rozprawy, jej przebiegu i rozstrzygnięcia, jak i ewentualnego postępowania incydentalnego. W świetle poruszanych przeze mnie zagadnień oznacza to zatem, że szybkość i efektywność postępowania pojawia się już na etapie jego organizacji. W związku z tym Kodeks postępowania cywilnego wyposażył przewodniczącego i sąd w odpowiednie środki zmierzające do koncentracji materiału procesowego m.in. poprzez możliwość prowadzenia posiedzenia przygotowawczego i organizacji postępowania (art. 205¹–205¹² k.p.c.). Środkami dyscypli-

⁹ Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

¹⁰ Cyt. za P. Feliga, komentarz do art. 4¹ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1, red. T. Szanciło, teza 4; por. także M. Plebanek, *Nadużycia...*, s. 67.

nującymi strony w zakresie realizacji tej zasady są zobowiązania stron do złożenia w wyznaczonym przez przewodniczącego terminie pism przygotowawczych pod rygorem utraty prawa powoływania twierdzeń i dowodów w toku dalszego postępowania (art. 205³ § 1 i 2 k.p.c.)¹¹.

W teorii postępowania cywilnego wyróżnia się dwa systemy koncentracji materiału procesowego: system prekluzji, zwany zasadą ewentualności, oraz system władzy dyskrecyjnej sędziego. Jak podnosi A. Góra-Błaszczkowska, system prekluzji polega na tym, że ustawodawca precyzyjnie określa termin, do którego można gromadzić materiał procesowy, po upływie tego terminu zaś gromadzenie materiału procesowego jest niedopuszczalne. Natomiast system władzy dyskrecyjnej sędziego polega na tym, że o ramach czasowych gromadzenia materiału procesowego decyduje sąd¹². Wprowadzony rozdział „Organizacja postępowania”, w którym wyodrębniono instytucję posiedzenia przygotowawczego, określa także zasady i sposoby gromadzenia materiału procesowego. Zakres wprowadzonych zmian koncentruje się przede wszystkim na tzw. fazie przygotowania rozprawy. Zasadniczym założeniem organizacji postępowania jest planowanie postępowania sądowego, a jego podstawą – znajomość stanowisk wszystkich stron (*audiatur et altera pars*), co w konsekwencji oznacza, że rozprawa jest wyznaczana tylko w razie rzeczywistej potrzeby. Tym samym zdaniem twórców nowelizacji prawa do sądu nie utożsamia się już z prawem do rozprawy¹³.

Jak zauważa E. Marszałkowska-Krześ, po dokonanej nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonej na mocy art. 1 ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw zmieniony został art. 212 § 1 k.p.c., stosownie do którego na rozprawie prowadzonej bez planu rozprawy sąd przez zadawanie pytań stronom dąży do tego, aby strony przytoczyły lub

¹¹ J. Bodio, komentarz do art. 6 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, red. A. Jakubecki, LEX 2019.

¹² A. Góra-Błaszczkowska, komentarz do art. 6 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1A, red. A. Góra-Błaszczkowska, teza 2; por. także W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2014, s. 77.

¹³ Por. M. Białecki, komentarz do art. 205¹ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1, red. T. Zembruski, teza 3–4, s. 473–474.

uzupełniły twierdzenia lub dowody na ich poparcie oraz udzieliły wyjaśnień koniecznych do zgodnego z prawdą ustalenia podstawy faktycznej dochodzonych przez nie praw lub roszczeń¹⁴.

Ratio legis, jaka legła u podstaw wprowadzenia przepisów o tzw. organizacji postępowania, sprowadzała się do konieczności zaproponowania posiedzenia przygotowawczego jako fazy poprzedzającej wyznaczenie rozprawy i jednocześnie narzędzia włączającego strony w planowanie czynności sądu oraz aktywizowanie w celu efektywnego poszukiwania alternatywnych metod rozwiązywania sporów¹⁵. Na tym etapie rozważań należy zauważyć, że w ramach organizacji postępowania doszło także do wyposażenia sędziów w nowe narzędzia, za pomocą których mogą oni zachęcać strony do rozwiązania sporu w drodze ugody zawartej przed sądem lub mediatorem, co jeszcze bardziej promuje instytucję mediacji i innych metod ADR (Alternative Dispute Resolution) oraz podkreśla znaczenie, jakie nadano obowiązkowi wynikającemu z art. 187 § 1 pkt 3 k.p.c. Mimo wymogu formalnego o charakterze informacyjnym określonego w powoływanej normie dodatkowo poucza się strony o możliwości ugodowego zakończenia sporu. Takie rozwiązanie, choć moim zdaniem stanowi powtórzenie regulacji z art. 10 k.p.c. z uwagi na jego umiejscowienie, odnosi się jedynie do fazy organizacyjnej postępowania i wymaga od przewodniczącego posiadania umiejętności miękkich wykorzystywanych przez mediatorów. Może to pozostawać w opozycji do treści art. 183² § 2 zdanie pierwsze k.p.c., z którego wynika zakaz pełnienia funkcji mediatorem przez sędziego. Uwypukleniem tego, co podnosiłem powyżej, jest ponadto przepis art. 205⁶ § 2 k.p.c., który zakłada, że przewodniczący nie tylko powinien skłaniać strony do pojednania oraz dążyć do ugodowego rozwiązania sporu, w szczególności w drodze mediacji.

¹⁴ E. Marszałkowska-Krześ, komentarz do art. 6 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2020, Legalis, teza 5; por. także A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2019, Legalis.

¹⁵ M. Białecki, komentarz do art. 205¹ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1, red. T. Zembruski, teza 6, s. 474.

Ustawodawca idzie o krok dalej, gdyż daje przewodniczącemu możliwość poszukiwania ze stronami ugodowych sposobów rozwiązania sporu, wspierania w formułowaniu propozycji ugodowych oraz wskazywania sposobów i skutków rozwiązania sporu, w tym skutków finansowych. Takie rozwiązanie w sposób bezpośredni, moim zdaniem, nawiązuje do art. 183^{3a} k.p.c., który wprowadza regulację w zakresie metod prowadzenia mediacji (wspieranie stron w formułowaniu propozycji ugodowych lub na zgodny wniosek stron, wskazanie niewiążącego sposobu rozwiązania sporu). Zdaniem K. Gajdy-Roszczyńskiej realizacja obowiązku z art. 205⁶ § 2 k.p.c. ma charakter ustny i odbywa się podczas posiedzenia przygotowawczego¹⁶.

Oznacza to, że prowadzący posiedzenie przygotowawcze będzie musiał w sposób subtelny i uważny oddzielić rolę sędziego od roli mediatora, co w praktyce może wywołać obiektywne trudności związane z pewnymi przyzwyczajeniami do pełnienia funkcji sędziego rozstrzygającego, a nie pomagającego w rozwiązaniu sporu. Podnoszone uwagi nabierają znaczenia z perspektywy wprowadzonego przepisu art. 156¹ k.p.c., którego celem było poszerzenie kanałów komunikacji sądu ze stronami w toku postępowania. Zdaniem M. Sorysza i M. Kaczyńskiego stało się tak ze względów pragmatycznych, ponieważ wyraźne artykułowanie wzajemnych oczekiwań powinno doprowadzić do sprawniejszego rozstrzygnięcia sporu, a tym samym w skali globalnej do poprawy funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Autorzy zauważają, że zniesienie występujących barier między sądem a stronami ma uczynić sąd instytucją przyjazną stronom. Z tego też powodu wprowadzono możliwość, w miarę potrzeby, udzielania przez sąd wskazówek czy pouczeń o prawdopodobnym wyniku sprawy. Oczywiście zakomunikowanie stronom w razie potrzeby, jaka jest ta ocena na danym etapie sprawy, nie przesądza o ostatecznym rozstrzygnięciu sprawy ani też nie świadczy o braku bezstronności sędziego. Przeciwnie, dzieje się to z korzyścią dla strony, która może odpowiednio zmodyfikować swe twierdzenia i żądania. Podzielam stanowisko wyrażone w doktrynie, że nowa norma ma być stosowana na każdym posiedzeniu sądu, nie tylko

¹⁶ K. Gajda-Roszczyńska, komentarz do art. 205⁶ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1, red. T. Zembrzusi, teza 3, s. 514.

przygotowawczym lub jawnym wyznaczonym na rozprawę. Sąd nie ma natomiast obowiązku udzielania wskazówek poza posiedzeniem, a tym bardziej na piśmie¹⁷. Umieszczenie przepisu art. 156¹ k.p.c. w rozdziale dotyczącym posiedzeń sądowych przesądza o odpowiednim stosowaniu tej instytucji również podczas posiedzenia przygotowawczego toczącego się w ramach organizacji postępowania¹⁸.

Zdaniem A. Machnikowskiej wprowadzenie posiedzenia przygotowawczego oraz zasady jego wyznaczania znacząco oddziałują na dotychczasową interpretację zasady sędziowskiego kierownictwa w postępowaniu cywilnym, sąd bowiem otrzymał dostęp do różnorodnych rozwiązań zarządczych, w tym dotychczas niepraktykowanych, lub uzyskał silniejsze umocowanie owego dostępu. Według autorki równie ważne dla zasady sędziowskiego kierownictwa są dwa nowe uprawnienia sądu przyporządkowane do posiedzenia przygotowawczego. Pierwsze umożliwia niezachowanie w czasie owego posiedzenia szczegółowych przepisów o postępowaniu (art. 205⁵ § 2 k.p.c.). Natomiast drugie upoważnia sędziego do wskazywania, na potrzeby skłonienia stron do ugody, sposobów i skutków rozwiązania sporu, w tym finansowych (art. 205⁶ § 2 k.p.c.), a także – co przewidziano dla wszystkich rodzajów postępowań – możliwość pouczenia o prawdopodobnym wyniku sprawy w świetle zgłoszonych do tej chwili przez strony twierdzeń i dowodów (art. 156¹ k.p.c.). Autorka zauważa, że rozwiązania te mają służyć skupieniu uwagi stron na kluczowych dla postępowania kwestiach, w tym umożliwić autokorektę strategii procesowej, np. przez zgodę na ugodowe rozwiązanie sporu w związku ze zwiększonym ryzykiem nieuzyskania ochrony prawnej lub otrzymaniem jej w mniejszym niż żądany zakresie. W pełni podzielam pogląd autorki, że te same regulacje mogą być identyfikowane także z innej perspektywy jako okoliczności zmieniające paradygmat pojęć bezstronności i obiektywizmu sędziego (nie niwecząc lub relatywizując obu zasad). Jest to istotne ze względu na utrwalone wcześniej

¹⁷ M. Sorysz, M. Kaczyński, komentarz do art. 156¹ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1A, red. A. Góra-Błaszczkowska, teza 1-2, s. 526.

¹⁸ Szerzej na temat posiedzenia przygotowawczego A. Machnikowska, komentarz do art. 205⁴ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1, red. T. Zembruski, s. 490 i n.

stanowisko o niewyrażaniu przez sąd poglądu co do wyniku sprawy przed wydaniem orzeczenia kończącego postępowanie¹⁹.

4. Prezentacja materiału procesowego w ramach organizacji postępowania

Zarządzenie przewodniczącego zobowiązujące do wymiany przez strony pism przygotowawczych może zostać wydane w uzasadnionych przypadkach, do których ustawodawca zalicza przykładowo zawiłość sprawy lub jej obrachunkowy charakter. Przepis art. 205³ § 1 k.p.c. znajdzie praktyczne zastosowanie po wpłynięciu do sądu odpowiedzi na pozew czy odpowiedzi na wniosek w postępowaniu nieprocesowym, jeżeli przewodniczący uzna, że z pozwu i odpowiedzi na pozew (wniosek) wynikają pewne nieścisłości, które będą stanowiły przeszkodę w dalszym prowadzeniu postępowania. Ocena w tym zakresie należy zawsze do przewodniczącego, jeżeli uzna to za zasadne i nie będzie to prowadziło do przewlekłości postępowania ani też nie będzie prowadziło do nadużywania tej instytucji. Wydaje się, że wymiana pism procesowych będzie miała większe znaczenie w sytuacji, gdy strony są reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników.

5. Wymogi podstawowe zarządzenia przewodniczącego co do wymiany pism przygotowawczych

W zarządzeniu tym przewodniczący określa porządek składania pism przygotowawczych, terminy, w których pisma należy złożyć, i okoliczności, które mają być wyjaśnione (art. 205³ § 1 k.p.c.). Takie rozwiązanie ma przede wszystkim służyć realizacji zasady szybkości postępowania i eliminować sytuacje zarzucania sądu pismami przygotowawczymi, których argumentacja wykracza poza przedmiot procesu, a także pis-

¹⁹ A. Machnikowska, komentarz do art. 205⁴ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1, red. T. Zembruski, teza 5 i 6, s. 491.

mami składanymi bez wyraźnego zarządzenia w tym zakresie. Porządek składania pism będzie się sprowadzać do wskazania przez przewodniczącego kolejności ich składania i wyraźnych terminów do ich złożenia, a także okoliczności, które mają zostać wyjaśnione²⁰.

6. Wymogi kwalifikowane pisma przygotowawczego

Zgodnie z brzmieniem art. 127 § 1 k.p.c. pismem przygotowawczym jest taki rodzaj pisma procesowego, którego celem jest przygotowanie sprawy do rozstrzygnięcia. Ustawodawca wprowadził pewne minimalne wymagania co do treści takiego pisma, które sprowadzają się do: zwięzłego podania stanu sprawy, wyszczególnienia, które fakty strona przyznaje, a którym zaprzecza, oraz wypowiedzenia się co do twierdzeń i dowodów zgłoszonych przez stronę przeciwną. Według założeń ustawodawcy wymóg określenia stanowiska strony co do faktów przedstawionych przez stronę przeciwną będzie spełniony dopiero poprzez wyszczególnienie, czyli odniesienie się do każdego faktu indywidualnie. Wydaje się, że takie rozwiązanie będzie sprzyjać formułowaniu pism przygotowawczych w sposób bardziej przejrzysty i zrozumiały. W piśmie przygotowawczym strona może także, stosownie do art. 127 § 2 k.p.c., wskazać podstawy prawne swoich żądań lub wniosków, przy czym nie pozostaje to sprzeczne z zasadą *iura novit curia*, gdyż to sąd dokonuje wyboru podstawy materialnoprawnej rozstrzygnięcia²¹.

²⁰ Por. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 84.

²¹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 84.

7. Wskazanie podstaw prawnych żądań i wniosków przez profesjonalnego pełnomocnika

Podobne znaczenie ma regulacja art. 205³ § 4 k.p.c., zgodnie z którym stroną zastępowaną przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej przewodniczący może zobowiązać do wskazania w piśmie przygotowawczym także podstaw prawnych jej żądań i wniosków, w miarę potrzeby ograniczając zakres tego wskazania. Należy przyjąć, że takie zobowiązanie nałożone na pełnomocnika profesjonalnego również nie wyręcza sądu z obowiązku dokonania wyboru materialnoprawnej podstawy rozstrzygnięcia. Aktualne pozostaje stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w wyroku z 28.02.2002 r., III CKN 182/01²², zgodnie z którym podanie tej podstawy przez profesjonalnego pełnomocnika niewątpliwie ukierunkowuje całe postępowanie w sprawie. To ukierunkowanie nie może jednak, zdaniem Sądu Najwyższego, oznaczać formalnego związania sądu wskazaną podstawą żądania. Wskazanie w piśmie przygotowawczym podstaw prawnych żądań i wniosków strony ma znaczenie dla przebiegu i wyniku sprawy, pośrednio określa bowiem okoliczności faktyczne uzasadniające wydanie rozstrzygnięcia określonej treści²³. Przytoczone stanowisko Sądu Najwyższego mimo swojej aktualności nie pozostaje bez znaczenia z perspektywy obowiązującej instytucji organizacji postępowania, w ramach której wyznaczane jest posiedzenie przygotowawcze (art. 205⁴ § 1 k.p.c.), chyba że przewodniczący uzna, iż jego przeprowadzenie nie przyczyni się do sprawniejszego rozpoznania sprawy (art. 205⁴ § 3 k.p.c.). Zasadniczym celem posiedzenia przygotowawczego jest bowiem rozwiązanie sporu bez potrzeby prowadzenia dalszych posiedzeń, zwłaszcza rozprawy (art. 205⁵ § 1 k.p.c.). Posiedzenie przygotowawcze służy także ustaleniu ze stronami przedmiotu sporu, wyjaśnieniu stanowisk stron, także w zakresie aspektów prawnych sporu, co ustawodawca podkreślił w art. 205⁶ § 1 k.p.c. Przewodniczący, znając podstawy prawne żądań i wniosków stron, ma więcej możliwości

²² LEX nr 54471

²³ Por. wyrok SN z 23.02.1999 r., I CKN 252/98, OSNC 1999/9, poz. 152, s. 152.

w ramach tzw. poszukiwania ze stronami ugodowych sposobów na podstawie art. 205⁶ § 2 k.p.c.

8. Zgłoszenie twierdzeń i dowodów po terminie

Dopełnieniem tej regulacji jest przepis art. 205³ § 2 zdanie pierwsze k.p.c., z którego wynika, że przewodniczący może dodatkowo zobowiązać stronę, by w piśmie przygotowawczym podała wszystkie twierdzenia i dowody istotne dla rozstrzygnięcia sprawy pod rygorem utraty prawa do ich powoływania w toku dalszego postępowania. Zgodnie z art. 205³ § 2 zdanie drugie k.p.c. w takim przypadku twierdzenia i dowody zgłoszone z naruszeniem tego obowiązku podlegają pominięciu, chyba że strona uprawdopodobni, iż ich powołanie w piśmie przygotowawczym nie było możliwe albo że potrzeba ich powołania wynikła później.

9. Zwrot pisma przygotowawczego

Ustawodawca wprowadza w art. 205³ § 5 k.p.c. wyraźną sankcję naruszenia art. 205³ § 1 k.p.c. w postaci zarządzenia przewodniczącego o zwrocie pisma przygotowawczego złożonego z uchybieniem terminu albo bez zarządzenia, rezygnując tym samym z potrzeby objęcia niekorzystnymi skutkami procesowymi niedopełnienia wymagań co do treści pisma, ponieważ *ratio legis* sprowadza się do tego, że niesumienność strony działa na jej niekorzyść, bez potrzeby dodatkowej regulacji w tym zakresie. Wymóg uzyskania zgody przewodniczącego w postaci zarządzenia zezwalającego na złożenie pisma przygotowawczego dotyczy już początkowej fazy postępowania w ramach jego organizacji i w praktyce może być zrealizowany, jak w przypadku uchylonego art. 207 § 3 k.p.c., na dwa sposoby. Strona może wystąpić z wnioskiem do przewodniczącego o wydanie zarządzenia umożliwiającego złożenie pisma przygotowawczego i oczekiwać na wydanie takiego zarządzenia lub może złożyć pismo przygotowawcze wraz z wnioskiem do przewodniczącego o wydanie zarządzenia umożliwiającego jego złożenie, uzasadniając to

postulatem szybkości i sprawności postępowania oraz realizacją zasady koncentracji materiału procesowego z art. 6 § 2 k.p.c.²⁴

10. Charakter terminu do złożenia pisma przygotowawczego

Analogicznie jak termin do złożenia odpowiedzi na pozew z art. 205¹ § 1 k.p.c., termin do złożenia pisma przygotowawczego jest terminem sądowym i stosownie do art. 166 k.p.c. może zostać z ważnej przyczyny przedłużony, a także na podstawie art. 168 k.p.c. przywrócony. W razie przedłużenia lub przywrócenia terminu do złożenia pisma przygotowawczego zastosowanie znajdzie art. 164 k.p.c. Wyznaczenie posiedzenia przygotowawczego stosownie do art. 205⁴ § 1 k.p.c. nie powoduje otwarcia terminu do zgłaszania nowych twierdzeń i dowodów, co wynika wprost z art. 205³ § 3 k.p.c.²⁵

11. Cel instytucji prezentacji materiału procesowego

Zdaniem T. Zembrzuskiego mechanizm przewidziany w art. 205³ § 1 k.p.c. ma nie tylko przeciwdziałać powstawaniu ryzyka składania pism przygotowawczych wykraczających poza właściwy przedmiot procesu i ewentualnej zwłoki w tym zakresie, lecz także wiąże się z koncentracją materiału procesowego. Model koncentracji materiału procesowego zakłada wprowadzenie takich narzędzi, które będą służyć gromadzeniu tego materiału możliwie najszybciej. Realizacja zasady koncentracji

²⁴ Szerzej P. Feliga, komentarz do art. 205³ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1, red. T. Szanciło, teza 6.

²⁵ Por. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 81; P. Feliga, komentarz do art. 205³ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1, red. T. Szanciło, teza 10.

może odbywać się według dwóch systemów: prekluzji oraz dyskrecjonalnej władzy sędziego²⁶.

12. Zakończenie

Zasygnalizowana w ramach wstępnych rozważań niespójność i brak podstaw systemowych wymaga odniesienia się chociażby do niejasności przepisów dotyczących prezentacji materiału procesowego na etapie złożenia pozwu i odpowiedzi na pozew, w ramach wymiany pism przygotowawczych, a także w toku rozprawy, co może wiązać się nie tylko z redakcją przepisów art. 205³ i 205¹² k.p.c., ale przede wszystkim z faktem ponownego wprowadzenia postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych w zakresie przepisów art. 458⁶ i art. 458⁷ k.p.c. i skutkami rozpoznania sprawy gospodarczej w postępowaniu zwykłym.

Istotnego znaczenia interpretacyjnego nabiera także art. 458⁵ § 1 i 4 k.p.c. z perspektywy powoływania wszystkich twierdzeń i dowodów w pozwie i odpowiedzi na pozew, szczególnie wtedy, gdy sąd gospodarczy zgodnie z art. 458⁷ § 1 k.p.c. stwierdzi, że sprawa nie jest sprawą gospodarczą, i przekaze ją sądowi właściwemu w terminie miesiąca od dnia wdania się w spór co do istoty sprawy przez pozwanego. Moje wątpliwości budzi

²⁶ T. Zembruski, komentarz do art. 205³ k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 1, red. T. Zembruski, teza 25, s. 485. Szerzej zob. K. Weitz, *Między systemem dyskrecjonalnej władzy sędziego a systemem prekluzji – ewolucja regulacji prawa polskiego* [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, s. 75 i n. Autor zwraca uwagę, że wątpliwości może wywoływać sformułowanie, że twierdzenia i dowody zgłoszone z naruszeniem obowiązku ich podania w piśmie przygotowawczym „podlegają pominięciu”. Według T. Zembruskiego nowe ujęcie nie jest jednoznaczne, różni się od dotychczasowego sformułowania, że „sąd pomija”, którym posługiwano się w uchylonym art. 207 § 6 k.p.c. oraz w art. 217 § 2 k.p.c. Zdaniem autora nie wydaje się jednak, by zmiana ta była szczególnie istotna. Autor zauważa, że pod rządami poprzednio obowiązujących przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych przyjmowano, że dowody zgłoszone przez strony, a nawet przeprowadzone przez sąd z naruszeniem zasad prekluzji „podlegały pominięciu”. Implikuje to konstatację, że ze względu na to wydaje się, iż spóźnione twierdzenia i dowody są pomijane czy też podlegają pominięciu, tzn. należy je traktować tak, jakby nie zostały zgłoszone (por. wyrok SN z 23.03.2006 r., IV CSK 123/05, OSP 2007/4, poz. 48, z glosą A. Jakubeckiego).